

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi
oppivelvollisuus@minedu.fi

VN/1985/2020-OKM-1

Hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi oppivelvollisuuslaki, laki tutkintoon valmentavasta koulutuksesta sekä muutettavaksi näihin kytkeytyvät liitännäislait. Oppivelvollisuus laajenisi koskemaan perusopetuksen jälkeistä toisen asteen koulutusta 18-vuotiaaksi saakka. Samalla säädettäisiin koulutuksen maksuttomuudesta.

SAK kannattaa esitystä ja suhtautuu myönteisesti tapaan toteuttaa oppivelvollisuusiän nostaminen.

Esitys on perusteltu työllisyyden noston, koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen sekä yleisen osaamistason nostamisen näkökulmista. Työelämän osaamistarpeiden muutokset ovat johtaneet siihen, että työllistyminen ilman toisen asteen tutkintoa on hyvin vaikeaa. Työllisyysaste, työuran pituus ja odotettavissa oleva ansiotaso kohentuvat selvästi toisen asteen ja korkea-asteen tutkinnon suorittamisen myötä. Tilastojen valossa ammatillisen koulutuksen saaneilla on selvästi korkeampi työllisyysaste kuin ilman tutkintoa olevilla. Pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevien työura on muita lyhyempi ja katkonaisempi ja heillä työttömyysjaksoja on enemmän ja ne ovat pidempiä.

Työllisyyden noston ohella keskeisiä perusteita oppivelvollisuuden laajentamiselle ovat nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen. Koulutukseen hakeutuminen ja etenkin toisen asteen koulutuksen suorittaminen madaltavat nuorten syrjäytymisriskiä merkittävästi. Peruskoulun jälkeiseen koulutukseen jättää hakeutumatta vuosittain muutama tuhat nuorta. Lisäksi tuhannet nuoret keskeyttävät toisen asteen opinnot vuosittain ja noin 15% ikäluokasta jää ilman toisen asteen tutkintoa.

Koulutusjärjestelmäämme on kehitetty useita perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välisiä nivelvaiheen ohjauspalveluita ja toiselle asteelle valmistavia koulutusmuotoja. Määrällisesti toisen asteen koulutuspaikat riittäisivät siihen, että jokaiselle perusasteen päättävälle nuorelle on tarjolla jokin opiskelupaikka. Myös Nuorisotakuu-ohjelma ja ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamistoimet ovat tähänneet nuorten koulutustason ja työllisyyden parantamiseen. Nämä toimet eivät ole kuitenkaan johtaneet siihen, että koko nuorisoiäluokka suorittaisi toisen asteen tutkinnon ja sitä kautta saavuttaisi paremmat edellytykset kiinnittyä yhteiskuntaan ja työelämään.

Työ ja turva -osasto/KR/ea

11.6.2020

Oppivelvollisuuden suorittaminen

Esityksessä säädetään erikseen oppivelvollisuuden suorittamisesta perusopetuksessa sekä oppivelvollisuuden suorittamisesta perusopetuksen oppimäärän suorittamisen jälkeen. Oppivelvollisuus perusopetuksessa suoritettaisiin perusopetuslain mukaisesti, eikä sen keston esitetä muutoksia. Perusopetuksen jälkeinen oppivelvollisuus suoritettaisiin pääsääntöisesti toisen asteen koulutuksessa.

SAK pitää tärkeänä, että oppivelvollisuuden suorittamisen tavat ovat joustavat. Siksi on kannatettavaa, että ammatillisen- ja lukiokoulutuksen rinnalla oppivelvollisuuden suorittaminen olisi mahdollista myös valmentavissa koulutuksissa, työpajoilla sekä vapaan sivistystyön opinnoissa.

SAK kiinnittää huomion siihen, että jatkossa myös oppisopimuskoulutus ammatillisen koulutuksen muotona on yksi tapa suorittaa oppivelvollisuutta. Työelämäpainotteisella opiskelulla on osalle nuorista selvästi opiskeluintoa ja -motivaatiota kohottava vaikutus ja suuri merkitys opintojen etenemiselle.

On tärkeää, että työelämän ja koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä ja toimintamuotoja kehitetään edelleen. Oppisopimusvaihtoehdosta on informoitava peruskoulun päättäviä nuoria ja työelämää riittävästi. Työelämän tutustumis- eli TET-paikkoja, harjoittelupaikkoja ja työelämässä oppimista on tuettava. Samalla on huomioitava työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjausresurssit ja laadukas toteutus. Työelämätaitoja edistämällä nuori saa itsevarmuutta, apua omien vahvuuksien löytämisessä ja oman opinto- ja urapolun hahmottamisessa. Samalla edistetään opintoihin kiinnittymistä ja ehkäistään niiden keskeyttämistä.

Oppivelvollisella on velvollisuus hakeutua opintoihin ja pääsääntöisesti hänellä on aina itsemääräämisoikeus siihen, minkä opintovaihtoehdon valitsee. Esitys on oikeansuuntainen. Vapaa hakeutumisoikeus on tarpeellinen yhteishaun ja jatkuvan haun ohella.

Valvontavastuusta säädetään oppivelvollisen, huoltajien, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjien sekä viimekätisesti kunnan välillä. Esitys on pääosin kannatettava. SAK painottaa kuitenkin, että vastuiden eri toimijoiden kesken tulee olla selkeät. Sosiaali- ja nuorisotoimen sekä lastensuojelun vastuuta oppivelvollisen ja huoltajan tukemisessa on selkeytettävä erityisesti tilanteissa, joissa oppivelvollinen ei käy koulua.

Esityksessä säädetään tilanteet, joissa oppivelvollisuuden voi keskeyttää määräajaksi. SAK katsoo, että oppilaiden ja opiskelijoiden oikeusturvan, yhdenvertaisuuden ja turvallisuuden näkökulmasta on tärkeä määritellä miten, milloin ja kenen toimesta opintojen keskeyttäminen tulee kyseeseen. Esitys on tältä osin kannatettava.

Työ ja turva -osasto/KR/ea

11.6.2020

Ohjaus ja tukitoimet

Jotta koko ikäluokka voi aidosti suorittaa laajennetun oppivelvollisuuden, tulee oppilaan ja opintojen ohjaukseen sekä tukipalveluihin kiinnittää erityinen huomio. Ohjauksen merkitys on suuri sekä opintojen nivelvaiheessa että toisen asteen opintojen aikana.

Lasten ja nuorten ohjaukseen tulee eri koulutusasteilla olla riittävät resurssit ja toimintaedellytykset.

Ohjauksen rinnalla lasten ja nuorten psykososiaaliseen tukeen on oltava riittävät resurssit ja palveluiden on oltava lasten, nuorten ja heidän perheittensä helposti saavutettavissa. Kolmiportainen tuki, oikea-aikainen ja ennaltaehkäisevä palvelurakenne tulee varmistaa valtakunnallisesti. SAK painottaa, että oppilaan tarpeet tukiopetukselle, erityiseen tai tehostettuun tukeen on voitava kouluissa ja oppilaitoksissa kartoittaa ja niiden pohjalta osoitettavia tukipalveluita tulee olla saatavilla tasapuolisesti eri koulutusasteilla.

SAK pitää tärkeänä, että toisen asteen opintojen osalta esitykseen on kirjattu säädökset opinto-ohjauksesta, jälkiohjauksesta sekä erityisestä ohjausveloitteesta tilanteissa, joissa opiskelija haluaa vaihtaa tutkintoa tai opinnot uhkaavat keskeytyä. Ammatillisen koulutuksen osalta henkilökohtaistamisprosessi (HOKS) antaa tähän hyvän lähtökohdan, mutta prosessin toimivuuteen tulee kiinnittää huomio.

Uusi nivelvaiheen kokonaisuus – tutkintokoulutukseen valmentava koulutus

Esitys uudesta nivelvaiheen kokonaisuudesta on kannatettava. Ajatus siitä, että nivelvaiheen opinnoista tulisi moduulimaisia, jolloin niistä voisi joustavammin ja tarvittaessa nopeammin siirtyä varsinaiselle toiselle asteelle, on oikeansuuntainen. Modulaarinen, joustava ja tarvittaessa kevyt malli on omiaan toimimaan muun muassa ammatillisen koulutuksen jatkuvan haun kanssa.

SAK katsoo kuitenkin, että nivelvaiheen ohjaukseen, vastuisiin ja laatuun tulee kiinnittää erityinen huomio. On myös huolehdittava, että tiedonkulku ja tietojen siirtäminen koulutuksen järjestäjien ja viranomaisten välillä (Etsivä nuorisotoimi, lastensuojelu, nuorisotoimi) on toimivaa ja ajantasaista. Esitykset KOSKI-palvelun kehittämisen osalta ovat kannatettavia.

Oppivelvollisuuskoulutuksen maksuttomuus

Koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta on tärkeää, että lapsilla ja nuorilla on yhtäläiset mahdollisuudet kasvaa ja kehittyä omia kykyjään vastaavasti asuinpaikastaan tai perhetaustastaan riippumatta. Suomessa vanhempien koulutus- ja tulotaso vaikuttavat edelleen lasten ja nuorten koulutusvalintoihin sekä haluun ja intoon opiskella. Koulutuksesta aiheutuvat kustannukset eivät saa olla esteenä opintoihin hakautumiselle tai niiden etenemiselle ja läpäisylle. SAK katsoo, että esitykset

Työ ja turva -osasto/KR/ea

11.6.2020

maksuttomuudesta ovat oikean suuntaisia ja perusteltuja sekä perustuslain mukaisia.

Maksuttomuuden piirissä ovat opinnoista johtuvat välttämättömät henkilökohtaiset kulut kuten oppimateriaalit, työvälineen ja -asut sekä matkat, asuminen ja ruokailu. Koulumatkatkojen osalta uusi laki lyhentäisi korvattavan matkan pituutta puoleen nykyisestä paitsi silloin, jos opiskelija käyttää vapaan hakeutumisosoikeuden mukaista oikeuttaan hakeutua vapaaehtoisesti toiselle paikkakunnalle opiskelemaan.

Maksuttomuus rajataan sen kalenterivuoden loppuun, kun oppivelvollinen täyttää 20 vuotta. Itse oppivelvollisuus päättyy 18-vuotiaana, mutta maksuttomuuteen säädettäisiin kahden vuoden jatkoaika. Siirtymäaikaa on perusteltu lukiolain mukaisella neljän vuoden suorittamisajalla sekä sillä, että laki sallisi opintojen keskeyttämisen painavasta syystä, jolloin oppivelvollisuuden suorittaminen venyisi. SAK pitää siirtymäaikaa tarpeellisena. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta on perusteltua, että mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen säilyy myös niissä tilanteissa, joissa lasten ja nuorten oppivelvollisuuden suorittaminen pakottavista ja perustelluista syistä, kuten sairauden tai oppimisvaikeuden vuoksi, pitkittyisi.

Maksuttomuuden ulkopuolelle rajataan täysi-ikäisinä opinnot aloittavat tai jo tutkinnon suorittaneet. Oppivelvollisuuden suorittamisen näkökulmasta linjaus on perusteltu. SAK haluaa kuitenkin tuoda esiin, että aikuisväestössä on merkittävä joukko henkilöitä, joilta puuttuu perusasteen jälkeinen tutkinto. Työllistymisen näkökulmasta on perusteltua, että myös vailla toisen asteen tutkintoa olevien aikuisten tutkintomaksuja tarkasteltaisiin uudelleen.

Taloudelliset vaikutukset

SAK pitää tärkeänä, että koulutuspolku nähdään kokonaisuutena. Oppivelvollisuuden laajentaminen ei sulje pois yleistä eri koulutusasteilla tehtävää laatu- ja kehittämistyötä. Esiopetus, perusopetus ja toisen asteen koulutus ovat toisiaan tukeva kokonaisuus. Lasten ja nuorten tulee saada peruskoulusta sellaiset tiedot ja taidot, joita lukioon ja ammatilliseen koulutukseen siirtyminen ja siellä opiskelu edellyttävät

Muut nuorten tukitoimet, kuten oppilas- ja opiskelijahuolto, etsivä nuorisotyö, nuorten työpajat ja nuorten ammatillinen kuntoutus tulee nähdä osana oppivelvollisuuden kokonaisuutta. Lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviin palveluihin on osoitettava riittävä rahoitus, joka mahdollistaa näiden palveluiden pitkäjänteisen laatu- ja kehittämistyön.

Ohjauksen resursointi, mitoitus ja suunnittelu sekä moniammatillisuuden mahdollistaminen oppilaitosten, kuntien, ja mahdollisten tulevien maakuntien yhteistyönä nuorten palvelujen takaamiseksi, on huomioitava rahoituksesta päätettäessä. Kunnille ja koulutuksen järjestäjille on varattava riittävä rahoitus maksuttoman oppivelvollisuuden järjestämiseen, jotta ne voivat aidosti toteuttaa lain edellyttämää tehtävää.

Työ ja turva -osasto/KR/ea

11.6.2020

Alueelliset vaikutukset SAK kiinnittää huomion lasten ja nuorten yhdenvertaisuuteen ja alueellisiin eroihin. Koulu- ja oppilaitosverkossamme on huomattavia alueellisia eroja. Oppilaan tosiasialliset mahdollisuudet valita lähikoulusta tai lähimmästä oppilaitoksesta itseään kiinnostava opiskelulinja ja siten edesauttaa läpäisyä, ei aina toteudu vaan edellyttää matkustamista tai muuttoa eri paikkakunnalle.

SAK katsoo, että tässä näkökulmasta on kannatettavaa, että esityksessä huomioidaan edelleen alle 18-vuotiaiden oikeus yleiseen asumistukeen sekä määritetään tilanteet, joissa oppivelvollinen on oikeutettu matkatukeen ja majoituskorvaukseen.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Esityksen mukaan oppivelvollisuuslaki astuisi voimaan portaittain alkaen syksystä 2021 ja kaikkien liitelakien osalta vuoteen 2024 mennessä. SAK katsoo, että uudistusta on syytä viedä määrätietoisesti eteenpäin.

Oppivelvollisuuden laajentamiseen tähtäävän uudistuksen tavoitteena on varmistaa, että jokainen peruskoulun päättävä nuori suorittaa toisen asteen koulutuksen. Oppivelvollisuusiän nostaminen on vahva yhteiskunnallinen signaali nuorille siitä, että toisen asteen tutkinnon hankkiminen on edellytys työelämässä toimimiselle. Toisaalta se on vahva signaali koulutuspalveluja järjestäville yhteiskunnan toimijoille siitä, että jokaiselle peruskoulun päättävälle nuorelle on aidosti järjestettävä jokin paikka tavoitteellisen toiminnan piiristä.

SAK katsoo, että lain valmistelussa on syytä edetä sovitun mukaisesti. Lain toimeenpanon aikataulua on kuitenkin voitava tarkastella uudelleen muuttuneet olosuhteet huomioon ottaen.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry